

montem Domini (Ps. xxiii, 3) ? Quis ergo gemet super Ninive ? Quia poterit inveniri, qui hoc labenculo pręgravatus cum Paulo dicat : *Miser ego, quis me 569 liberabit de corpore mortis hujus* (Rom. vii, 14) ? Videmus quotidie si cui vicina mors venerit, et intellexerit se vel febre, vel vulnere, vel quolibet genere morborum, de hoc mundo subtrahi, pavere, trepidare, et toto corpore tremescentem in Ninive hęrere complexibus, et a speciosa meretricis corpore vix avelli. Quod autem sequitur : *Unde queram consolationem, vel consolatorem tibi, qui appet chordam* ? adhuc ex persona ejus dicitur, qui resiliet vel descendet [Al. discedet] a Ninive, et dicit : *Misera Ninive, quis gemet eam* ? de confusa sæculi hujus conversatione [Al. conversione] disputana, in quo nihil cuiquam potest placere perpetuum : sed quod placuit displicet, et quod displicuerat, rursum placet. Quis itaque poterit talis inveniri consolator ? et (ut ita dicam) scriptor lyricus et citharodius [qui possit dissonantes chordas ejus in unam harmoniam contrahere, et vocalem in laudes Dei efficere concentum] ? Hoc quod exposuimus, qui aptet chordam, vel aptantem chordam, et Gręce dicitur, *ἀρπάζει χορδήν*, nec in Hebraico, nec in cęteris invenimus translatoribus, sed pro eo alterius sermonis exordium : *Numquid melior es ab Ammon quę habitat in fluminibus* ? Unde videtur mihi magis cum posterioribus copulandum.

(Vers. 8 seqq.) Numquid melior es ab Ammon [Vulg. Alexandria popolorum, quę habitat in fluminibus] ? aqua in circuitu ejus, cujus divitię mare, aquę muri ejus, Æthiopia fortitudo ejus et Ægyptus, et non est finis; Africa et Libyę fuerunt in auxilio tuo. Sed et ipsa in transmigratione [a] ducitur in captivitatem; parvuli ejus eliduntur [Vulg. elisi sunt] in capite omnium viarum, et super inclytas ejus sortem mittent [Vulg. miserunt], et omnes optinales ejus affiguntur [Vulg. confecerunt] compedibus. Et tu ergo inebriaberis, et eris despecta: et tu quęres auxilium tuum ab inimico, omnes munitiones tuę sicut ficus cum grossis suis, et concussa fuerint, cadent in os comedentis. LXX : *Apta chordam, pars Ammon, quę habitas in fluminibus, aquę in circuitu ejus, cujus principium mare est, et aquę muri ejus, Æthiopia fortitudo ejus et Ægyptus, et non est finis fugę tuę.* (b) Phut et Libyę facti sunt auxiliiatores illius, et ipsa in transmigrationem tibi captiva, et parvulos illius alident in principio viarum ejus, 577 et super omnia inclytia ejus mittent sortem, et universi optinales ejus alligabuntur compedibus : et tu inebriaberis, et eris despecta et tu quęres tibi ut stes ab inimicis [c] tuis; omnes munitiones tuę ut ficus, quę grossos habent, sic commotę fuerint, cadent in os comedentis. Pro eo quod in Septuaginta legitur, *Apta chordam, pars Ammon*; et cęteri inter-

(a) Idem ms., in transmigratione fruatur in captivitate.

(b) Ad Gręcum fere Vatic. exemplaris textum prætermissio Phut nomine legit Regine ms., et Libyę facti sunt consolatores illius.

(c) Voculam tuę, quam neque in Gręco norunt quę-

pretēs transtulerunt : *Numquid melior es ab Ammon* ? Hebręis qui me in Scripturis eruditiv, ita legi posse asseruit : *Numquid melior es quam No, Ammon* ? et ait, Hebręice no dici Alexandriam : amon autem, multitudo, sive populos, et esse ordinem lectionis : *Numquid meliores ab Alexandria populos, sive populos, quę habitat in fluminibus, aqua in circuitu ejus* ? Non quod eo tempore Alexandria vocaretur, quippe quę longo post tempore ab Alexandro Magno Macedone nomen accepit; sed quia sub nomine primo, id est, No, semper Ægypti metropolis fuerit, et abundantissima populis. Denique et qui res gestas Alexandri memoriam tradiderunt, principem eam fuisse Ægypti autamant. Sed et propheta Jeremias Ammon, sive No, Alexandriam, intelligens in visione contra Ægyptum, ad quam dicit : *Vitula formosa Ægyptus, stimulator ad Aquilone venit et* (Jerem. xlvii, 20), hæc quoque manifestius addit : *Confusa est filia Ægypti, tradita est in manu populi Aquilonis, ait Dominus virtutum Deus Israel. Ecce ego visitabo super Ammon Menno* (אֲמֹן מְנֹן), id est, super tumultum [A. tumultum] de Alexandria (Ibid., 24 seqq.) : Ammon enim, ut diximus, populos; mentis propositionem de significat : no autem Alexandriam. Et visitabo, inquit, super Pharaonem, et super Ægyptum et super deos ejus, [d] et super reges ejus, et super Pharaonem, et super eos qui in eo sperant, et dabo in manus quęrentium animas eorum, et in manu Nabuchodonosor regis Babylonis, et in manu servorum ejus. Dicitur itaque ad Niniven : *Numquid populosior es, aut potentior Alexandria* ? Et describitur situs Alexandria, quę super Nilum et super mare posita hinc inde aquis et fluminibus ambiatur. *Aqua in circuitu ejus, cujus divitię mare : aquę muri ejus* : hinc enim rivo Nili, inde lacu Bæreotico, ex alia parte mari cingitur. Quod autem 571 Æthiopia et Ægyptus, et Africa pro quo in Hebręo ponitur מִצְרַיִם, et Libyę in presidio ejus aint, ipse situs provinciaram et urbis ostendit. Et hæc igitur quam meus, inquit propheta, sermo describit, capietur a rege Babylonio, et idem tuus atque illius vastator erit. Quę Josephus quoque Judaicę scriptor historia in libris suis refert. Parvuli ejus alidentur in compitis [Al. compedibus], nobiles ejus dividuntur sorte victorum, et potentissimi quondam principes captivi ducentur in catenis. Cum erga hæc passura sit Alexandria, et tu, o Ninive, de eodem bibes calicę, et inebriaberis, et consopita jacens despicietis, et in tantam venies necessitatem, ut a Babylonis, sive contra Babylonis, ab inimicis tuis auxilium roges. Omnia firmamenta tua et muri [e] in sublime porrecti, et altitudines turrium, quę non inexpugnabiles putas, et viri fortes bellatoresque tui, primitivis fideis comparabuntur, quę si concussa fuerint levi tactu, in os dam exemplaris, ms. Regine respuit.

(d) Verba, et super reges ejus, penes Martian. de sunt.

(e) Mse. Regine, et muri, quos in sublime porrecti, altitudines, etc.

cadent devorantis. Nam quod apud Septuaginta legitur : *Apla, sive compone chordam*, adhuc ad Niniven dicitur. Et est sensus : Inordinatum et incompositum sonum, et in diversa discrepans, in chordarum similitudinem apta, Ninive, quia nihil tibi proderit species et magnitudo tui, quę præcipua habere credis, nisi te aptaveris ad canendum. Considera enim [Al. ergo] omnem partem sortis filiorum Ammon, et quęcumque æstimantur possidere bona quomodo eos non defenderint, ne irent in captivitatem et ne parvuli eorum alliderentur in viis. Quid ei profuerunt flumina, juxta quę posita est urbs Ammon ? Quid exceptis fluminibus, tanta puteorum et fontium multitudo, incipiens a mari Mortuo, et vallans regionem ejus ? Quid ei præbuere præsidii Æthiopia et Ægyptus, quondam federati ejus ? Quomodo ergo illam non juvit auxilium sociorum : sic nec tuos, o Ninive, fugiendi finis erit, sed hoc atque illic vastaberis. Quod loquar de Æthiopiis, et de Ægyptiis 572 qui presules fuerunt filiorum Ammon, cum etiam Libyę, ei fuerint federati ? Et hæc igitur ducetur in captivitatem, et parvuli ejus, quia ingredi non valebunt, interficientur in viis ante parentum ora prostrati, et omnes opes ejus forte a victoribus dividuntur. Nec quisquam de principibus evadet, quia ferro et compedibus vincientur. Et tu ergo, o Ninive, inebriaberis, et dives quondam ac speciosa, quę tantos amatores habebas, despicietis ab omnibus, et inimicis persequentibus, quęres requiem, et non invenies. Omnes bellatores tui et universa auxilia prædę hostibus erunt, et sine labore capientur in similitudinem grossorum ficus, quę concussa non in terram, ne saltem parvus labor sit colligentium, sed statim in os devorantis cadent. Hęc dicta sint περὶ ἐξέτρας; juxta Septuaginta interpretes : semel enim propositum nobis est, et Vulgatam editionem sequi, ne aliquam (a) excetra et Sardanapolo reprehendendi occasionem præbuisse videamur. Ceterum non salis mihi videtur congruere exemplum eversionis Ninive cum filiis Loth, qui vocantur Amman. Primum enim (b) Ammon dicitur (Genes. xix), et non

(a) Marianus Victorius addit, exemplarium Brixianorum ope subnixus, ne excetra et Sardanapolo aliquam, etc. Nomen tamen excetra in nostris codicibus mss. nequaquam reperire potui. Sed perspicuum est, nomine excetra sive hydræ et Sardanapali, Rufinum sæpius ab Hieronymo notatum. Mart. — Isidem plane verbis, quibus Rufinus notare vulgo dicitur, scribit infra prologo secundi libri in Abacuc : *Sibilet igitur excetra, et Sardanapulus insulset, turpior vitiiis quam nomine. Nec tamen occurrit menti ex Hieronymo sonaret nomine. Interim vocem excetra, quam Marianus respuit, nostrorum Brixianorum quę penes Victorium codicum ope ressitimus. Persuasit et simile quod modo laudavimus, testimonium, atque propemodum innumera, quibus excetra Rufinus abs Hieronymo dicitur.*

(b) Codex Regine : *Primum enim Amman dicitur, et non Ammon : deinde Amman, quę, etc.* Martian. consulendum monet Stephanum de Urbibus ad A. 1422.

(c) Sic ad Regii cod. Idem correximus, pro quo Martianeus mendosus retinuit omnes prophetas. Emen-

Amman : deinde Ammana, quę nunc vocatur Philadelphia, non est sita super flumina, nec opes illius de mari congregantur : quippe quę mediterranea sit, nec aquę sunt muri ejus, nec habet Æthiopiaram et Ægyptum et Africam et Libyę federatos, cum hæc omnia et juxta potentiam, et juxta exemplum, et juxta descriptionem loci et regionis, et amicarum gentium, magis Alexandria coaptanda sint : et numquam potentissima civitas Ninive minor Philadelphia comparata, adiret a propheta : *Numquid melior es ?* Cui autem dicitur : *Numquid melior es*, ostenditur minor esse ea cui comparatur, et non debere eam indigne ferre si capta sit, cum major et firmior et potentior tam natura loci, quam viris fortibus, ab eodem sit hoste superata. Quia vero Niniven et 573 mundum istum interpretati sumus præcipitur ei ut aptet et componat chordas suas, et se ad lugubre carmen pareat : pars enim filiorum Ammon quę multo melior fuerat quam Ninive, et habitaverat super flumina, quia in errore deprehensa est, penas eam sui sceleris pependisse. Ac primum juxta historiam Alexandria dicendum, quod Ammon interpretatur populi, et sit sensus juxta leges allegorię : Considera populos Ecclesię quę habitat super amnes (c) prophetarum, et habet doctores in circuitu suo, quorum de ventre manant flumina, cujus initium est mare. A lectione quippe Legis, quę sine ligno Christiana est, in similitudine (d) Merhæ ad ejus mysterium pervenitur, quę habet Æthiopiaram in fortitudine : Æthiopia quippe prævenit manus ejus Deo (Ps. lxxxi) : et Ægyptum in quam Dominus venit in nube levi : et Libyę qui ante habitabant in arentibus, et postea facti sunt in auxilio ejus. Et hæc ergo si non se attenderit, et omni diligentia custodierit cor suum, captiva ducetur, et plangent filios suos. Parvuli quoque ejus, qui adhuc in principibus viarum sunt, nec ad medium itineris pervenerunt, eliduntur in ipsis principibus suis : et hostes savissimi præclara quęque ejus sorte sibi dividere festinant, et optimates quos principes et præpositos intelligere possumus, vinculos catenis, et gravissimo

daverat vero et Victorius pridem Brixianorum codicum ope subnixus, ne excetra et Sardanapolo aliquam, etc. Nomen tamen excetra in nostris codicibus mss. nequaquam reperire potui. Sed perspicuum est, nomine excetra sive hydræ et Sardanapali, Rufinum sæpius ab Hieronymo notatum. Mart. — Isidem plane verbis, quibus Rufinus notare vulgo dicitur, scribit infra prologo secundi libri in Abacuc : *Sibilet igitur excetra, et Sardanapulus insulset, turpior vitiiis quam nomine. Nec tamen occurrit menti ex Hieronymo sonaret nomine. Interim vocem excetra, quam Marianus respuit, nostrorum Brixianorum quę penes Victorium codicum ope ressitimus. Persuasit et simile quod modo laudavimus, testimonium, atque propemodum innumera, quibus excetra Rufinus abs Hieronymo dicitur.*

(c) Quęque Paulinus, poem. xvii.

(d) Sicut antiqui manibus prophetae Per sacramentum Crædis, aqua misso Doleant ligno, positusque tristis Merra liquoris.

compedum pondere praepeditos, trahent in captivitate. Et tu ergo, Ninive, homines videlicet infideles, homines mundo penitus inharentes, senties supplicia, et conspiceris calice meo, cum illi quoque biberint qui de mea parte [Al. sorte] fuerant, et suo vitio corruerunt. Et despiceris a me: quares finem inter vitia et perturbationes quae te prement, et nihilominus stationem et finem malorum reperire non poteris: sed et omnes voluntates tuae et dulcedines, et potentiae saeculares, et dogmata quae tibi videbaris habere firmissima, devorabuntur a comedente, **574** de quo per parabolam dicit Samson: *De comedente exivit cibus, et de forti egressum est dulce* [Judic. xv, 14]: tunc enim fortia quaeque tua, et quae dulces fructus spectantium oculis promittebant, ad primam arboris concussionem ruent in os diaboli devorantis: a quo semper Ninive tenta fuerat et possessa. Porro quod praetermissum est: *El non est finis fugae tuae*, quia ad Niniven dicitur, et inter ea quae de Ammon scripta sunt, positum est, et videtur extraordinarie in alieno loco insertum, quasi per *ἄλλοθεν* referamus ad Niniven, ut sit ordo: Et inebriaberis, et non est finis fugae tuae, et eris despecta, et caetera quae dicuntur ad Niniven. Et interpretabitur non esse finem fugae Ninive a Deo; quia semper profectum habeat in fugiendo, et nunquam velit consistere, secundum illud quod supra diximus: *El ipsi fugientes non steterunt, et non erat qui respiceret*. Et dicemus, ideo Scripturam sanctam his difficultatibus esse contextam, et maxime prophetas qui enigmatibus pleni sunt, ut difficultatem sensuum, difficultas quoque sermonis involvat: ut non facile pateat sanctum canibus, et margaritae porcis, et profanis sancta sanctorum. Quod si voluerimus Ammon interpretari super filiis Loth, dicamus Loth habuisse ex duabus filiabus duos filios, Moab et Ammon, quorum senior Moab interpretatur *ex patre*, sive aqua paterna: junior vero Ammon, vel filius generis mei, vel populus noster [Genes. xix]. Et arbitror quomodo [Al. quemadmodum] qui ex Juda natus fuerat propter peccatum dicitur ad eum: *Semen Chanaan, et non Juda* [Dan. xii, 56]. Et in Ezechiele ad Jerusalem peccatricem [Al. meretricem]: *Radix tua et generatio tua de terra Chanaan, pater tuus Amorrhæus* [Al. Chanaanensis], et mater tua Cathua [Ezech. xvi, 3]: sic eos quicumque fuerunt de priori populo, hoc est, de Judeis: et de juniori, id est, de nostris, Moabitas et Ammonitas figuratiter appellari. Et quia de-

(a) Subsequentem versiculum, *Sol ortus est, etc.*, ms. Regina laet. Confor Hieronymum sub hujusce sectionis finem.

(b) Ractus, ut videtur, in Regio ms. *oppila*, quod est, *occlude*, pro *obline*. Nam et filiorum, in subnexa expositione interpretatur, *vetes robustissimos, quibus oppilent et claudant portas sensuum*. Graece tamen est *κατακλεισθαι*.

(c) Exponit, inquit Victorius, ea prophetae verba: *Aquam propter obsidionem hauri tibi. Exstrue munitiones tuas: intra in lutum, et calca subigens tene laterem*. Ex quibus nemini dubio vertetur, hanc verem lectionem falsam esse. Propterea nos ex cun-

ctis clinarunt a patre suo [Loth quippe *declinatio* interpretatur] **575** panna subjiciendis et passuros omnia quae supra exposuimus. Si autem ab his qui sancti quondam fuerant, Dei severitas incipit, et illa quae habitabat inter flumina, gehennae igne purgatur: quanta magis Ninive quae ante non habuit legem, nec recepit jugum praecceptorum Dei, propter superbiam suam ad extremum in os corruet devorantis!

(Vers. 13 seqq.) *Ecco populus tuus, mulieres in medio tui: inimicis tuis adaperitione pandentur portae terrae tuae: devorabit ignis vetes tuas. Aquam propter obsidionem hauri tibi: exstrue munitiones tuas, intra in lutum, et calca: subigens tene laterem. Ibi comedit te ignis: peribis gladio, devorabit te ut bruchus: congregare ergo ut bruchus: multiplicare ut locusta. Plures fecisti negotiationes tuas, quam stellae sint caeli: Bruchus expansus est, et avolvit. Custodes tui quasi locusta, et parvuli tui quasi locustae locustarum, quae consistunt in sepius in die frigidis. Sol ortus est, et avolverunt, et non est cognitus locus eorum ubi fuerint. LXX: Ecco populus tuus quasi mulieres in te, inimicis tuis aperiendo aperientur portae terrae tuae: comedit ignis vetes tuas. Aquam obsidionis hauri tibi, (b) obtine munitiones tuas: ingredere lutum et concucare in paleis, obtine super laterem. Ibi comedit te ignis, disperdet te gladius, et comedit te quasi locusta: aggravaberis quasi bruchus multiplicare ut bruchus: multiplicasti negotiationes tuas sicut stellae caeli. Adhuc ad Niniven textitur dicens eloquium: Non mirosur si fortes et pugatores tui in similitudinem gressorum feceris, statim in os decidant devorantis, cum populus tuus effeminatus sit, et resistere nequeat. Pandentur ergo portae tuae, et patebit **576** civitas hostibus, robustissimos vetes quibus claudabantur portae, consumet ignis. Hauri igitur aquam, et cura ne potus desit obsessa munitioni: lateres confice, et interrupta murorum struas, prope est enim confectio. Et cum haec omnia feceris, quasi a bruchus humis, ita a gladio devoraberis. Sed et cum multiplicata fueris ut bruchus, et ut locusta in unum pariter congregata, et congregaveris sicut astra caeli divitias tuas, sicut locustae et bruchus, et parva genimina locustarum, quae vocantur attelabi [Al. adtelebi], sole incalcescente, avolant, nec reperiuntur: sic tu dispergeris et fugies. Natura enim haec locustarum est, ut in frigore torpentes, per calorem volentem. Porro (d) attelabus quem significantis *comessorem**

ctis Florentiae, Brixiaeque codicibus, pro *munitioni*, restituitur, *muni turres*. Quae correctio odium respondet illis verbis: *Exstrue munitiones tuas*: sive ut vertere Septuaginta: *Obline munitiones tuas*: incongrua alioqui locutio esset, obsessam dicere munitionem. Dum autem ait, *obsessa*, intelligitur ex superioribus civitati.

(d) Idem ait. Egregie Hieronymus differentiam inter locustam, attelabum et bruchum explicat: nec quis bruchum erucam brassicis corrodentem, uti Senecenses in Ktruria vocant, esse putarent. Est autem bruchus, qui a Septuaginta *βροχος*: similiter dicitur, et ab Hebraeis *יך* parva illa locusta absque alia nigra,

interpretatus est Aquila, parva locusta, est inter locustam et bruchum, et modicis pennis reptans potius quam volans, semperque subsilientet ob hanc causam ubique quae fuerit, usque ad pulverem cuncta consumit, quia donec quiescant penna, abire non potest. Haec juxta Hebraicum, propter lectoris faciliorem intelligentiam, ipsa Scriptura calcans vestigia, manifestius explanavi. Dicam autem et juxta LXX ceptam *προπολογίζαν* sequens, primum breviter, id est, quasi in epitome, et postea latius de singulis disserens: Populus tuus, o Ninive, homines videlicet saeculares qui proprie vocantur populus urbis Assyriae, ita passionibus enervati sunt, et vitis elanguerunt, ut imbecillitas mulierum comparatur: nihil enim in animabus suis forte, nihil robustum possident et virile. Unde inimici prevalentes adversum eos, aperuerunt omnes sensus **577** eorum, et per corporales januas introgressi sunt. Et signantur sensus corporum, ostia Ninivitarum terrae appellantur. Habent autem ex prima Dei conditione etiam hi qui se vitis mactiparant, occasione cognoscendi Deum, quasi robustissimos vetes, quibus oppilent et claudant portas sensuum. Sed et ipso consumet ignis, (a) qui a sagittis est alatus ardentibus, quamobrem dicitur ad Niniven: *Hauri tibi aquam*, et asperge te sermone atque ratione, et occasionibus intelligendi Deum, exercendarumque virtutum, quae tibi insite sunt, abutere ad praedandum. Verum tu dissolutis manibus, id est, operibus voluptatis, quidquid in te habueras roboris, perdidisti: quamobrem convertere, et age poenitentiam, et rursum obtine munitiones tuas. Et quia semel ingressa est lutum, et clausa es corpore (quod quasi terra et paleis et aqua, ita carnibus, sanguine venis, nervis, ossibusque compactum est), sustine injuriam et necessitates corporis: et concucare ab inimicis, et omnia ad conficiendam carnem, quae poenitentia digna sunt, patere. Semel enim assumens lutum, et paleas et inanibus hujus saeculi negotiis involuta, debes per injuriam sponte calcari, et tamen noli salutem penitus desperare: esto confidens, et corpus, id est, laterem tuum propter assumptum sermonem quasi aquam (b) in servitutum redige, et subijce tibi, ut domineris lateri tuo: alioquin nisi hoc feceris, vivax te (c) postea flamma consumet, vel in poenam per gehennam, vel ardentibus inimici jaculis suscitata: et non solum igni vastaberis, sed gladius quoque te comedit quasi locusta terre virentia. Et hoc patie-

grillis vocalibus simillima, in terra foraminibus esse adens, et ad pastum egrediens, quam Reatini ab atro Maurorumque colore, *Noriam* vocant. Arrodit enim mirum in modum hujusmodi insectum, quidquid virens invenit. *Αττελαβος* autem parva illa locusta, quae in campis et segetibus, messe facta, subsilii: volare enim ut locusta nequit. Reatini a saliendo *αττελλοπιπυλον* appellant. Septuaginta tamen, quod est Hebraice *ארכיב*, id est, locusta, *ארכיבוס* hic reddiderunt: *ארכיב* autem tam ipsi, quam Hieronymus locustam vertunt: quod idem fecerunt Ecclesiastae xii de verbo *ארכיב*, ut diximus. Sicut autem

aris si non fueris super laterem, tuo quod pondere pergravata, et omnem perdens volatum, tota detraheris in terram, sicut bruchus repente in terram cadit, cum lasso [Al. lassus] volatu ultra ire non quiverit. Habito itaque virtutes tam innumerabiles, ut bruchus: ne ita pondere tuo ad terram detraheris, ut bruchus. Quae universa perpressa es, quoniam multiplicasti tibi divitias et negotiationes diversorum dogmatum, putas eas clariores esse stellis, et magis fulgere quam caeli sidera. **578** Haec, ut dixi, ad comprehendendum sensum a nobis dicta sunt breviter: nunc ad exordium capituli revertentes, singula ut possumus, explicemus. Quis non dicat speciosam Niniven, animam naturam polichram luxuria et voluptatibus hujus saeculi delinitam, in muliebres delicias pervenisse, et virilitate perditam, elanguisse in feminam? Si enim justi anima in perfectum virum veniens, et conditionis suae servans rigorem, adhaerensque Deo, unus cum eo efficitur spiritus: cur non e contrario anima quae amat mundum, unum cum mundo fiat, et in molliorem redacta femineam, virilem perdat [Al. perdidit] rigorem? Ego puto hoc causam in Exodo precipere Pharaonem, ut omne masculinum quod natum est Hebraeis, mittatur in fluvium, et omne femineum vivifectur [Exod. 7]. Neque [Al. Numquid] enim poterat rex Aegyptius qui dicit alibi: *Mea sunt flumina, et ego feci ea* [Exod. xxix, 2], quidquam aliud nisi hoc jubere, ut quodcumque est Hebraeorum [Al. Hebraeum est], et eorum, qui per saeculum istud transierunt, forte et virile, mittatur in aquas, et per fluentia eorum defertur in mare. Et e contrario quidquid femineum et molle, et formosum videretur in hoc saeculo, hoc vivifectur, adolescat et generet. Similique considera quod Aegyptius imperator viros Hebraeorum non possit occidere, nec eos qui jam egressi sunt de infantia, sed quorum aetas adhuc tenera est, et molle corpus, et profectus incipiens: scilicet non posse nutrire feminas, nisi interfecti fuerint masculi. Vult itaque in Hebraeis quidquid forte est et virile, hoc gurgule sui fluminis suffocare, ut quae femineae sunt, liberius sola succrescant. Quod autem sequitur: *Inimicis tuis aperitione aperientur portae* (d) *terrae tuae*, intelligere poteris, assumens de Jeremiae testimonium, in quo scriptum est: *Ascendit mors per fenestras vestras* [Al. nostras] [Jer. ix, 21]. Quodque per Jeremiam in fenestris, hic in portis assesses demonstrari, et has ipsas ad sensus referes. Sciens enim sermo divinus duplices esse sensus, ad distin-

(a) Ms. Regina, *qui sagittis est vallatus ardentibus*.

(b) Martiani. vocem *aquam* praetermittit.

(c) Regini. ms. *paulatim*, pro *postea*.

(d) Deerat vox *terrae*. Id genus alia infra restituitur.

ctionem malorum sensuum, in Proverbiis ait: *Sensum divinum invenes*. Sensum autem hic non accipias pro animo et mente, quæ Græce *νοῦς* dicitur, sed pro *σύνεσις*, a qua et quinque sensus nuncupati sunt, **579** visus, odoratus, gustus, tactus, auditus. Porta itaque terræ Ninivæ, corporales sensus intelligantur: porta autem Jerusalem celestis, omnis sensus divinus et de supernis veniens. Has portas Ninivæ aperit populus ejus per visum et auditum, et omnes reliquos sensus, quasi per latam et spatiosam viam quæ ducit ad mortem (*Matth. vii*), corporales quærens capere voluptates, quibus claudunt homines Dei portas suas, obturantes aures, ne audiant iudicium sanguinis, claudentes oculos suos ne videant iniquitatem, obturantes nares, ne unguenta prima in offensionem animæ suæ odore suscipiant: claudentes os gulæ, et (a) ventri avido, et a tactu molli retrahentes manus suas, ne ad libidinem venter exestuans, in femineos ardentem animam cogat amplexus. Qui autem homines Dei sunt, aperiunt sensus suos, id est, portas celestis Jerusalem, ut ad eos ingrediatur sermo Dei. Malarum portarum illud exemplum est: *Qui exallas me de portis mortis*. Bonarum hoc: *Ut annuntiet omnes laudes tuas in portis filiz Sion* (*Ps. ix, 15*). Quando videris amatorem voluptatum magis quam amatorem Dei, et luxuriam dedisti, statim de eo dicitur: *Inimicus suis aperuit portas terræ suæ, non enim amicis animæ suæ, sed inimicis aperit portas terræ Ninivæ*. Quod si et hi qui principes putantur in populo, eadem fecerint, de his quoque dicere non timebis. Duces populi mei de domo deliciarum suarum eieci sunt. Si autem videris eos voluptatibus, et hinc inde ambiente luxuria prædeditos, nullam habere misericordiam in pauperes, nec de populo Dei esse sollicitos, aptabis eis quod sequitur: *Qui dormiunt super lectos ebriores: et fluunt voluptate in stratis suis: qui comedunt hædos de greyibus, et vitulos lactentes de armentis: qui bibunt defæcatum vinum, et primis unguentis delibati sunt: et non patientur quidquam super contritione Joseph* (*Amos vi, 4*). Porro quod dicitur: *Comedit ignis vedes tuas*, hujusemodi est: Si quid naturalis boni in anima tua videbatur esse, quod in similitudinem veclium, hostes qui per portas sensuum tuorum conabantur irrumperè, prohibere posset et repellere, hæc Babylonio igne succensus est. Nec non, **580** *aquam munitiois atrahe tibi*, de sermone Dei dicitur, ut circumdet sibi quasi murum firmissimum Scripturarum doctrinam atque rationem, ne ad interiora ejus possit hostis irrumperè. *Obtine*, inquit, *munitioes tuas*. Quidquid in te habes per naturam hominum et optimi conditoris in te servat exordium, hoc infelix anima Ninivæ, in defensionem tui tene, nec patiaris de principali (*ἡ γρηγοροσυνεσις*) oordis effluere. Quod autem post hæc additur: *Incide* [*Al. incide*] *in lutum, et concutere in paleis*: alius forsitan as-

(a) In Regim. mss. et ventris aditum.

timet dici de anima, quæ infixa in luto corporis et paleis hujus mundi, vacuis scilicet et caducis, tota se versans [*Al. serviens*] concutetur a dæmonibus. Mihi autem videtur hoc ad eam dici: Sustine tentationes, injurias, quibus tradita es: ponas quas merito tuo paleris; quia si super vacua hujus mundi et fragilia graderis negotia, scias te pro remedio sustinere, si tamen obtinueris super laterem, et carnem animæ imperio subjugaveris. Denique sequitur: *Ibi comedit te ignis*. Si non fueris super laterem, et dominationem non habueris in carnem, sed manseris in latere, et amaveris paleas, et in carne juxta carnem vixeris, non solum ardentis inimici jacula te vorabunt; sed et gladius ejus interficiet, et in similitudinem locustarum, quidquid in te virens videbatur, et naturæ bono sponte germinans, avaro dente consumet [*Al. a bruchio rodente consumetur*]: et quasi bruchus volatu perditus: et gravatus pondere suo: ita et tu gravata onere peccatorum detraheris in terram. Igitur ne talia et tanta patiaris, multiplicare ut bruchus, et quantum ille habet numerum, tantas tu habeto virtutes. Quæ enim multiplicasti negotiationes tuas, et omni genere (quasi celestia cuperes possidere) per fas et nefas perituras tibi divitias congregasti, debos multitudinem peccatorum multitudine æque parvam virtutum. Supra juxta Hebraicum usque ad illum locum veneram, ubi dicitur: *Sol ortus est, et avolaverunt: et non est cognitus locus earum ubi fuerint*. Et quid mihi videretur in contextu ipsius sermonis dixi. Nunc quia LXX proprii sensus videtur habere principium posito eorum testimonio, cæpte explanationis ordinem sequar.

581 LXX: *Bruchus irruit, et evolatit: exsilivit quasi attelabus committicium tuus, sicut locusta quæ ascendit super sepe in die gelu: sol ortus est et exsilivit, et non cognovit locum suum. Væ illis*. Videtur mihi multitudo Ninivæ absque rectoribus, sine ordine hinc inde commixta, et quacumque impetus tulerit ruens, bruchio comparari, parvo animali et innumerabili, et qui modicum quid [*Al. quidem*] se videatur elevare a terra. Sed et [*Al. alius*] attelabus qui Græce dicitur *σαμικτις*, et Latine translatus est in *committicium*, quem nos possumus vulgus ignobile et de diversis gentibus hinc inde populum congregatum intelligere, id est, non cives, sed peregrinos. Unde et populus Israel qui egrediebatur ex Ægypto *πᾶν σαμικτιον* hoc est, Ægyptiorum, et Æthiopum, et variarum gentium habuisse narratur. Et hic ergo, ut ita dicam, *mixticium* Ninivæ, confertur exsilianti attelabo et locustæ, quæ in die frigris eo quod avolare non possit, residet in sepe, et postea, orto sole, et illius ardore calefacta exsiliat, et ad alias regiones avolans, nequaquam meminertis sepis, in qua tempore frigris sederat. Hæc *παρρησια* etc., ut ipse propheta sermo facilius possit intelligi, dicta sint. Ceterum dubitare non poteris, multitudinem

hominum, quæ per latam viam pergens, versatur in mundo, bruchum dicere, cum videris eos totos terræ deditos, sententia levitate huc illucque discurrere, at ad sublimiora valere non posse. Carne Romam et Constantinopolim cum priori nomine inopiam pristinam commutantem. Vide Alenandrium Ægypti caput, et cum fuerit vel pro penuria annonæ, vel (quod pudori sit et rubori) (a) propter aurigas et mimos et histriones sedulo concitata, ruere populum in similitudinem bruchii, et totam vitis inhaerentem, levitate sua, et per momenta mutatione sententiæ huc illucque volitare: tunc vere poteris dicere: *Bruchus impetu abiit et avolavit*. Porro quod sequitur, *Exsilivit attelabus, et mixticium tuus quasi locusta, mixticium pulo in hoc differre a bruchio, quod bruchus imperitis multitudini et innumerabili comparatur: mixticium autem de cunctis gentibus hinc inde 582 collectus*. Et quomodo alii sunt in urbibus cives: alii peregrini, quibus (b) placet habitare in urbe non sua: sic mixticium pulo, qui habitat in Ninivæ, eos esse qui videtur sibi juxta opinionem suam aliqua sequi dogmata veritatis, ei in eo meliores esse bruchio, quod bruchus nihil aliud faciat, nisi semper in terra sit, et absque malis, cibo et ventri serviat: attelabus autem saltem modicis assumat alas, et cum in altum volare non possit, tamen de terra exsilire nitatur: et tandem perveniens in locustam, volitat quidem, sed non est perpetuus volatus ejus, deficientibus enim pennulis, et contractis frigore, etiam locusta considet, et considet non in frugifera arbore, et in virentibus foliis, sed in sepe, sentibus virgultisque contexta, sive in maceria fortuito hinc inde lapide composita. Considerimus sapientes Græcia, et Ægyptiorum atque Persarum, Indorumque Gymnosophistas, et Samaritanos, et varias inter ipsos sententias: et Judæos Pharisæosque eorum, Sadducæos, et Ecclesie multiplices hæreses, et videbimus attelabum a terra se paululum sublevantem, et locustam volantem quidem, sed non pleno cursu: et quia non habet calorem solis justitiæ, frigente in Deum charitate sedere in spinosis sepiibus. Omnia enim dogmata eorum, cum frigeant, et volare non possint, sedem sibi et requiem inter Aristotelis et Chryssippi spineta reperunt. Inde Eumonius profert: Quod natum est, non fuit antequam nasceretur. Inde Manicheus ut Deum a conditione malorum liberet, alterum mali inducit auctorem. Inde Novatus subtrahit veniam, ut tollat penitentiam. Et ut simul brevi cuncta concludam sermone, de illis fontibus universa dogmata argumentationum suarum rivulos trahunt, ita ut loca quoque ipsa de quibus argumenta sumuntur, *τοπιὰ* superscripserint. Hæc igitur locusta quæ nunc sedet in sepiibus, cum iudicii tempus advenierit, et mundus ad ortum [*Al. ab ortu*] solis

(a) Mss. Regim. *per aurigas et histriones sedulo concitata, intueri populum, etc.*

(b) Idem ms., quibus habitare in urbe non datur: sic etc.

(c) Cuncta, inquit Victorius, Florentiæ exemplaria

incaluerit, dimittet sedem et loca sua, in quibus tempore frigris inhaerebat; et ad meliora conversa, prioris sedis non recordabitur. Quod autem generaliter de iudicii tempore **583** diximus, et nunc ex parte intelligi potest, ut per eruditos et doctos viros hujusemodi locustis solis justitiæ lumen oriatur; et relinquentes spinas suas, in purum et liberum transeant volatum.

(Vers. 18 seqq.) *Dormitaverunt pastores tui, rex Assur; sepeitentur principes tui, dispersus est populus tuus super montes* (Vulg. *latitavit populus tuus in montibus*), et non est qui congreget, non est obscura contritio tua, pessima est plaga tua. Omnes qui audierunt auditionem tuam, compresserunt manum super te: quia super quem non transiit malitia tua semper?

LXX: *Dormitaverunt pastores tui: rex Assur consopivit fortes tuos, abiit populus tuus super montes, et non erat qui susciperet, et non est sanitas contritioni tuæ, tunet plaga tua. Omnes qui audierunt nuntium tuum, plaudunt manibus super te, quia super quem non irruit malitia tua semper?* Non mirum est, si dormitaverunt pastores tui, o rex Assur, qui dominatus es in Ninivæ, et sepeitentur, vel vageantur principes tui, reguli scilicet, et omnium gentium duces, qui tibi antea suscipiebant: cum populus tuus mulieres fuerint in medio civitatis tuæ; et inimicis tuis aperte sint portæ ejus, et omnis multitudo super murum sedens locustæ sit comparata, quæ quasi (c) incalescente sole, sic adventum [*Al. ad adventum*] Nabuchodonosor fugerit de propugnaulis, et inimicis terga vertent, nec inventus sit locus ejus. Irato itaque Deo, quia populum ejus vastaveras, o Assur, et sublimaveras usque in calum nidium tuum, unde et magnus sensus dicoris, destructa est civitas tua. Et cunctis principibus interfectis, qui resistere poterant adversariis, reliquus populus tuus imbellis et ignobilis dispersus est in montibus, et nemo de ducibus inveniri potest qui congregaret, et de collectis rursum cogat exercitum. Non est obscurum vulnus tuum, nectalis plaga quæ medici possit curari manu. Omnes qui Ninivem subtrant, et Assyrium regem superatum audierint; et potentissimam urbem et regem dominatorem quondam urbis [*Al. orbis*] vulneratum, et jacere seminecem, et in suo sanguine volutari, vel stupebunt propter rei magnitudinem, et imperatum nuntium, et comprimunt **584** manus suas, vel certe præ magnitudine gaudii insultantes tibi applaudant manibus et quodam gaudii strepitu concrepabunt. Nullus enim est qui possit super te dolere, et eversioni et vulnere tuo donare lacrymas: quia nullus est super quem tua malitia non semper transierit. Et pulchre transierit: non enim potest malitia regis Assyrii in ostibus ejus jugiter permanere. Hucusque historiae ordo est textus. Debemus

pro *incalescente*, habent *illucescente*. Utraque lectio bona; verum quia solus locusta excitari ad volatum, calore solis adveniente, ut supra dicit Hieron., magis placet, ut retineatur antiqua lectio.

autem et juxta Hebraicum, antequam meditationem Septuaginta disseveramus (in illis enim longe alius et diversus est sensus), paululum ab historia in sublime conscendere, et docere quod in ultima prophetia Naum, ἀνοστροφῆς ad diabolum fiat, (a) sensum magnum, principem Assyriorum, qui quondam gloriatus dixerat: *Fortitudine factam, et sapientis intellectus auferam terminos gentium, et vires earum depascam, et commovo civitates quae habitantur* (Isai. x, 13), et dicatur ei: *O Lucifer, qui mane oriebaris, qui millebos igniculos tuos ad cunctas gentes: quomodo cecidisti in terram, et contritus es* (Isai. xiv, 12, 13)? *Destructa est Ninive civitas tua speciosa et potens, in qua tantum tui imperium praesumebas, ut Filio quoque Dei auderes dicere: Haec omnia tradita sunt mihi: si procidens adoraveris me, dabo tibi ea* (Math. iv, 9). Dormitaverunt pastores et reguli tui, qui non pascabant homines in salutem, sed nutriebant eos interfectioni tuae, ut saginatioris hostias devorares. Omnis populus tuus et turba populorum, quae te quondam colebat, deseruit te et urbem tuam, et confugit ad montes, et se sub apostolorum Christi atque doctorum latibulis collocavit, et interim nullus tuorum dicomest, qui turbam tuam quondam ad se revocet. Plaga tua et vulnus tuum toto orbe personuit: omnes insultaverunt tibi, qui tua quondam fuerant supplantatione decepti; aut nullus enim, aut rarus est, quem non tu aliquando deceperis, et per quem non transierit malitia tua. Et notandum quod in quocumque steterit malitia diaboli, non possit insultare ruinae ejus et vulnere, cum sit de pastoribus et populo regis Assyrii: sed in quocumque pertransierit, ille insultet ei, et bonis operibus atque **585** directis, quasi manus [Al. manibus], super eum concrepet. Et congruo juxta Hebraicum quidem hucusque de mundi ruina dictum est: novissime de ipsius quoque diaboli, qui princeps mundi fuit: *Mundus enim in maligno positus est, plaga et vulnere praedicatur*. Apud Septuaginta autem adhuc ad *σήμερον*, id est, ad *malitiam* mundi dicitur, quod pastores ejus dormierint, et ut dormirent, a rege sint Assyrio consopiti; atque ita fit, ut dum apud eos describitur quid Assyrius exercuerit inter [Al. in] alteros, et non quid ipse patiatur, de diaboli vulnere et plaga et interfectione sit tacitum. Vae itaque his qui perversarum doctrinarum magistri sunt in Ninive. Et congrue ad eos dicitur: *Dormitaverunt pastores tui* (Ps. cxxxii): dederunt enim somnum oculis suis, et palpebris suis dormitationem. Et propterea non invenerunt locum Domino, neque tabernaculum Deo Jacob. Nec audiverunt de Ephraim, id est, frugifera Ecclesia; nec invenerunt eam in condensis sylvarum. Non solum autem pastores mixtiffi hujus, et locustae, quae imminente glacie, sedet in sepibus, dormitaverunt; sed a rege quoque sunt Assyriorum consopiti. Scit enim rex Assyrius non posse se oves decipere, nisi pastores ante con-

(a) Martian., sensu; olim vitulosus, et est sensu, magnum principem, etc. Mox quoque legebatur,

sopierit. Semper diaboli studium est, vigilantes animas consopire. Denique et in passione Domini apostolorum oculos gravi sopore premit, quos Salvator suscitans ait: *Vigilate et orate, ne intretis in tentationem* (Marc. xiv, 38). Et rursum: *Quod vobis dico, omnibus dico: vigilate* (Ibid., xii, 37). Et quia non cessat semper consopire vigilantes, quoscumque ille deceperit, et quasi suavi et pernicioso carmine Sirenarum illexerit ad dormiendum, excitat sermo divinus, et dicit: *Surge qui dormis, et elevare, et illuminabit te Christus* (Ephes. v, 14). In adventu ergo Christi et sermonis Dei et doctrinae ecclesiasticae, et consummationis Ninive, speciosissimae quondam meretricis, elevabitur et proferabit populus, qui sub magistris ante fuerat consopitus: et ibi ad montes Scripturarum, ibique inveniet montes Moysen et Jesum filium **586** Nave; montes prophetas; montes novi Testamenti apostolos et evangelistas: et cum ad tales montes confugerit, et in hujuscemodi montium fuerit lectione versatus, si non invenierit qui eum doceat (*Messis enim multa, operarii autem pauci*, Matt. ix, 37), tunc et illius studium comprobabitur, quia confugerit ad montes, et magistrorum desidia coarquetur: infert enim, et non erit qui suscipiet. Sequitur: *Non est sanitas contritioni tuae, tunc plaga tua*. Propterea mixticius Ninive sanari non potest, quia superbia non deponit, et recens semper vulnus est, et quotidie diabolo feriente percutitur. Et post haec omnia non est sanitas contritioni ejus: licet enim sibi nani esse videatur, tamen anima ejus fracta est et contrita, percutiente desuper malleo totius terra, et non sanatur, quia semper erecta est. Si autem humiliatur, et se Christo subjiciat: *Cor contritum et humiliatum Deus non despicit* (Ps. cx, 19); Et: *Sacrificium Deo spiritus contribulatus*. In fine ponitur: *Omnes qui audiverunt nuntium tuum, plaudent manibus super te*. Super quem enim non irruit malitia tua semper? Cum ceperit, o *σήμερον*, supplicia sustinere, omnes qui audiverint nuntium, consono crepitu et vocali, et (ut ita dicam) operum sono atque concentu, insultabunt tibi, atque gaudebunt. Nullus enim est aut certe rarus, in quem non irruerit, sive supervenerit malitia tua semper. Si enim *σήμερον*; urbs Ninive pastores habet et fortes, et omnis falsa doctrina et mendax opinatio scientiae a symmetrico venit, timendum est ne forte nullus sit super quem non malitia *σήμερον* venerit. Et diligenter observa, quia non dixerit: *In quem non intravit malitia tua, σήμερον*, sed in quem non supervenerit. Sape enim nobis falsorum dogmatum jacula superveniunt, et quasi in arcanum animae intrare desiderant: sed claudentiis nobis portas, supervenit quidem *σήμερον*; et quantum in se est, irruit, et semper hoc facit: sed auxiliantis Christo Domino, et omni custodia servante [Al. servantes], cor nostrum (Prov. iv), irruit quidem, sed ingredi non potest.

fortitudinem, pro fortitudine, Graeco renitente textu.

S. EUSEBII HIERONYMI

STRIDONENSIS PRESBYTERI

COMMENTARIORUM
IN ABACUC PROPHETAM

LIBRI DUO.

AD CHROMATIUM.

PROLOGUS.

587-588 Primus, Chromati, episcoporum doctissimus, scire nos convenit, corrupte apud Graecos et Latinos nomen (a) *Ambacum* prophetae legi, qui apud Hebraeos dicitur *Abacuc*, et interpretatur *implexus*: sive ut significantius veritatem in Graecum, (b) *πεπληγμένος*, id est *implexatio*. Deinde ubi Septuaginta translatores et Symmachus et Theodotus *λεπτός*, id est, *assumptionem* interpretati sunt, in Hebraeo poni *massa* (מַסָּה), quod Aquila vertit in *pondus*: super quo in Naum propheta plenus disputavimus. Massa autem numquam praefertur in titulo, nisi cum esse grave, et ponderis laborisque plenum est quod videtur. Unde necesse est, presentem prophetiam aliquid habere austeritatis, ut sicut in Naum pondus, quod videbatur adversus Niniven Assyriorum urbem, grave erat: ita et in hoc quaeratur, cui pondus sit quod prophetae revelatur aspectui. Quatuor autem prophetae in duodecim probetarum volumine sunt, e quibus tres in principio *λεπτός*, id est, *pondus*, titulum habent: Naum, Abacuc, et Malachias. Porro Zacharias in medio et circa finem duos hujuscemodi ponit titulos, e **589-590** quibus unus est: *Onus verbi Domini in terra Hadrac, et Danasici requies ejus* (Zach. ix, 1): alter in fine, *Onus verbi Domini super Israel* (Ibid. xi, 1). De Naum, orationibus tuis jam liber editus est: de Zacharia et Malachia, si vita comes fuerit, disse-retur. Nunc Abacuc habemus in manibus, qui vel ex eo quod amabilis Domini est, vocatur *implexatio*: vel quod in certamen et luctam, et (ut ita dicam) *implexum* cum Deo congregitur, *implexantis*, id est, luctantis sortitus est nomen. Nullus enim tam audaci voce ausus est Deum ad disceptationem justitiae provocare et dicere ei: Cur in rebus humanis, et in mundi istius *τολμαίαι* tanta rerum versatur iniquitas? (c) *Vociferabor ad tevim patiens, et non salvabis? Quare ostendisti mihi iniquitatem et la-*

borem videre? Lacerata est lex, et non pervenit ad finem usque iudicium: quia impius praevalet adversus justum: ideo egreditur iudicium perversum (Abac. i, 2). Vides quod temeraria vox sit et quodammodo blasphemantis, sic Creatorem suum ad iudicium provocare; et vas fragile adversum figulum (Isai. xiv, Jerem. xviii, et Rom. ix), cur tale vel tale factum sit, disputare? Necon et hoc animadvertendum, quod assumptio vel pondus, quae gravior esse jam diximus, prophetae visio est, et adversum Montani dogma perversum intelligit quod videt: nec ut amens loquitur, nec in morem insanientium feminarum dat sine mente sonum. Unde et apostolus jubet, ut si prophetantibus aliis, alii fuerit revelatum, taceant qui prius loquebantur (II Cor. xiv, 33). Et statim: *Non est enim, inquit, Deus dissensionis, sed pacis*. Ex quo intelligitur, cum quis voluntate reticet, et alteri locum dat ad loquendum, posse et loqui et tacere cum velit. Qui autem in ecstasi, id est invitus loquitur, nec tacere nec loqui in sua potestate habet. Illud quoque discere (quia semel a me violenter exigit, ut quasi gradus quosdam, et scalas ad altiora nitenti, historiam tibi interpreter), prophetiam esse contra Babylonem, et Nabuchodonosor regem Chaldaeorum: ut quomodo prior propheta Naum, quem Abacuc sequitur, vaticinium habuit contra Niniven et Assyrios, qui viderantur decem tribus, quae vocabantur Israel: ita Abacuc prophetiam habet adversus Babylonem et Nabuchodonosor, a quibus Juda et Jerusalem templumque subversa sunt. Et ut scias eo tempore fuisse Abacuc, quo jam duae tribus quae vocabantur Judas, ductae erant in captivitatem, Daniel doceret poterit, ad quem in lacum leonum Abacuc cum prandio mittitur (Dan. xvi): quamquam apud Hebraeos haec ipsa non legatur historia. Igitur sive quis recipit Scripturam illam, sive non recipit, utrumque pro-

(a) Al. nomen hoc *Ambachuch*. Penes Victor. Αἰ-
βουδύμ.

(b) Praefert Regina ms. *πεπληγμένος*, quod idem so-

nat.

(c) Praeponit Victor. priorem versiculum: *Usque-
quo, Domine, clamabo, et non exaudies?*